

Warszawa, 18-03-2025 r.

BIURO

RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

Zespół do spraw Wykonywania Kar

IX.517.1683.2024.NK

Informacja z wizytacji w Areszcie Śledczym w Piotrkowie Trybunalskim przeprowadzonej w dniach 4–7 listopada 2024 r.

1. Wstęp

Pracownicy Zespołu do spraw Wykonywania Kar Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, tj. ekspert prawny Przemysław Możejko, ekspert prawny Tomasz Rozwadowski, prawniczka Zofia Branicka oraz prawniczka Natalia Kowalik, działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1264 ze zm.), przeprowadzili w dniach 4–7 listopada 2024 r. wizytację w Areszcie Śledczym w Piotrkowie Trybunalskim (dalej także: Areszt, Areszt Śledczy, jednostka).

Celem wizytacji było zbadanie warunków bytowych w celach przejściowych, sposobu stosowania wobec osadzonych środków przymusu bezpośredniego oraz sposobu rozpoznawania skarg osób osadzonych przez administrację Aresztu Śledczego. Dodatkowo dokonano oglądu infrastruktury służącej realizacji widzeń oraz spotkań osadzonego z obrońcą.

W ramach wizytacji przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich:

1. przeprowadzili rozmowę z Dyrektorem Aresztu Śledczego, mjr. Grzegorzem Krawczykiem;
2. dokonali oglądu: wybranych cel przejściowych, celi przeznaczonej do wykonywania kary dyscyplinarnej w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej, cel monitorowanych, cel zabezpieczających, cel mieszkalnych „zwykłych”, sal widzeń, pomieszczeń do odbywania rozmów za pośrednictwem komunikatora Skype, pomieszczenia do widzeń z obrońcą lub pełnomocnikiem, sali video-konferencyjnej, suszarni, świetlicy oraz pomieszczeń do kontroli osobistej;
3. przeprowadzili rozmowy grupowe w celach mieszkalnych losowo wybranych przez wizytujących;
4. przeanalizowali wybraną dokumentację skargową;
5. przeanalizowali wybraną dokumentację dotyczącą stosowania środków przymusu bezpośredniego;
6. przeanalizowali Zarządzenie nr 151/24 Dyrektora Aresztu Śledczego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 6 sierpnia 2024 r. w sprawie ustalenia Porządku Wewnętrznego dla osadzonych umieszczonych w oddziale I Aresztu Śledczego w Piotrkowie Trybunalskim oraz Zarządzenie nr 152/24 Dyrektora Aresztu Śledczego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 6 sierpnia 2024 r. w sprawie ustalenia Porządku Wewnętrznego dla osadzonych umieszczonych w oddziałach II- XI Aresztu Śledczego w Piotrkowie Trybunalskim (dalej łącznie: porządek wewnętrzny Aresztu).

Ostatniego dnia wizytacji pracownicy Biura odbyli spotkanie podsumowujące z kadrą kierowniczą Aresztu Śledczego, podczas którego przedstawili im wstępne uwagi i rekomendacje dotyczące funkcjonowania jednostki oraz wysłuchali ich wyjaśnień.

2. Ogólna charakterystyka jednostki

Areszt Śledczy w Piotrkowie Trybunalskim jest jednostką penitencjarną, w której umieszcza się osoby tymczasowo aresztowane pozostające do dyspozycji sądów i

prokuratur okręgu piotrkowskiego oraz Sądu Rejonowego i Prokuratury Rejonowej w Pabianicach. Karę pozbawienia wolności odbywają w nim skazani mężczyźni skierowani do zakładu karnego typu zamkniętego dla recydywistów penitencjarnych oraz do zakładu karnego typu półotwartego dla odbywających karę po raz pierwszy. Na terenie Aresztu znajdują się również: oddział dla skazanych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu (dalej: osadzeni niebezpieczni) oraz oddział terapeutyczny dla skazanych uzależnionych od alkoholu.

Areszt zlokalizowany jest w budynku powstałym w 2003 r. W dużym stopniu dostosowany jest do potrzeb osób z niepełnosprawnościami: do budynku Aresztu prowadzi podjazd, pomiędzy kondygnacjami można przemieszczać się windą, korytarze w oddziałach są szerokie, w większości przejść nie ma progów. Na terenie jednostki znajdują się trzy cele dostosowane do potrzeb osób z ograniczoną mobilnością – w tym jedna cela izolacyjna oraz jedna zlokalizowana na terenie oddziału dla osadzonych niebezpiecznych.

Pojemność Aresztu wynosi 703 miejsca zakwaterowania. W dniu 6 listopada 2024 r. w jednostce przebywało 698 osadzonych – 502 skazanych, 186 tymczasowo aresztowanych oraz 10 ukaranych.

3. Warunki bytowe w celach mieszkalnych

W Areszcie cele mieszkalne są maksymalnie 4-osobowe. Na drzwiach cel widnieją oznaczenia informujące, czy zakwaterowani w celi korzystają z wyrobów tytoniowych. Nie odnotowano nieprawidłowości w zakresie rozmieszczenia osób niepalących z palącymi.

Wypośażenie cel odpowiadało wymogom wyrażonym w Załączniku nr 3 Tabeli nr 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 grudnia 2016 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych

(dalej: rozporządzenie w sprawie warunków bytowych), tj. składały się na nie: łóżka (1/os.), stół, taborety (1/os.), szafki więzienne, kosz na śmieci, zmiotka i szufelka. Kąciki sanitarne były zabudowane, wyposażone w miskę ustępową, prysznic oraz umywalkę (z czasowym dostępem do ciepłej wody – szerszej na ten temat w pkt 9.2), jak również lustro, plastikową miskę i szczotkę klozetową. W każdej celi znajdował się egzemplarz porządku wewnętrznego. W niektórych celach osadzeni zgłaszali usterki wyposażenia (np. niedziałającą spłuczkę w toalecie) czy zastrzeżenia do warunków sanitarnych (obecność ognisk zagrzybienia na ścianach, małą ilość światła dziennego). Chwalili za to szeroki asortyment kantyny oraz różnorodność księgozbioru biblioteki Aresztu.

Skazani skierowani do odbywania kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu półotwartego mieli zagwarantowane korzystanie z przysługujących im z tego tytułu uprawnień, tj. korzystanie z odzieży prywatnej czy pozostawienie cel otwartych w porze dziennej. Mieli także możliwość codziennego korzystania z aparatu telefonicznego.

Podczas lektury porządku wewnętrznego Aresztu uwagę wizytujących zwrócił rozdział IV pkt 4, w którym zobowiązano osadzonych skierowanych do odbywania kary w zakładzie karnym typu półotwartego oraz otwartego, jak również tymczasowo aresztowanych, do założenia długich spodni, bluzy i pełnego obuwia na czas udziału w nabożeństwach, posiedzeniach sądu i komisji penitencjarnej, wizyt u Dyrektora jednostki lub jego zastępcy oraz u lekarza. Wskazano przy tym, że w okresie od początku maja do końca września dopuszczalna jest koszulka z krótkim rękawem. Rzecznik ocenił jako nadmierną, regulację nakazującą osadzonym zakładanie konkretnego rodzaju odzieży – bluzy. Mając na uwadze art. 91 pkt 6 k.k.w., art. 92 pkt 7 k.k.w. oraz art. 216 § 1 k.k.w., uprawniające wskazane grupy osadzonych do korzystania z odzieży prywatnej, należy pozostawić po ich stronie decyzję w zakresie rodzaju górnego elementu stroju (bluza, koszula, sweter, marynarka). Za odpowiedni sposób sformułowania przedmiotowego przepisu porządku wewnętrznego Rzecznik

uważa wskazanie, że ubiór osadzonego powinien być stosowny do okoliczności oraz pory roku.

4. Warunki bytowe w celach „specjalnych”

4.1. Cele przejściowe

W Areszcie znajduje się 28 cel przejściowych, które zlokalizowane są w oddziale II. Nie ma wśród nich celi przejściowej dostosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami – w przypadku konieczności zakwaterowania takiej osoby umieszcza się ją w spełniającej wymogi celi mieszkalnej „zwykłej”. W ocenie Rzecznika przyjęta praktyka może spowodować problem z zakwaterowaniem przybyłej do Aresztu osoby z ograniczeniami fizycznymi, jeśli w „zwykłej” dostosowanej celi mieszkalnej będzie w tym czasie zakwaterowana osoba, która zakończyła już pobyt w celi przejściowej. Należy ocenić, że liczebność cel przejściowych zlokalizowanych na terenie jednostki pozwala na dostosowanie jednej z nich do potrzeb osób z niepełnosprawnościami fizycznymi.

Pracownicy Biura Rzecznika dokonali oglądu czterech cel przejściowych. Dyrektor Aresztu poinformował wizytujących, że w okresie letnim roku 2024 dokonano remontu wszystkich cel przejściowych: odmalowano ściany i sufity, wymieniono uszkodzony sprzęt, w tym sprzęt hydrauliczny i elektryczny, naprawiono usterki. Od tamtej pory pomieszczenia ponownie uległy degradacji – widoczne były obdrapania i napisy na ścianach, w jednej z cel brakowało klamki w drzwiach do kąpielnicy sanitarnego, a w innej był ciekący kran.

Wyposażenie cel odpowiadało wymogom wyrażonym w ww. rozporządzeniu w sprawie warunków bytowych. Nie było natomiast zgodne z wymogami określonymi w § 12 Instrukcji nr 4/24 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 17 października 2024 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności – żadnej z cel nie wyposażono bowiem w papier, przybory do pisania czy

czajnik, co w rozmowie z wizytującymi potwierdziły osoby przebywające w odwiedzanych celach. Tylko w jednej z nich – niezamieszkaney w dniu wizytowania – znajdowały się gazety.

Choć § 12 ust. 2 ww. instrukcji przewiduje jedynie opcjonalne wyposażenie celi przejściowej w czajnik, to Rzecznik stoi na stanowisku, wyrażonym w wystąpieniu generalnym skierowanym do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 1 lutego 2024 r. (sygn. IX.517.110.2024), że warunki w celi przejściowej powinny umożliwiać osadzonemu realizację potrzeb bytowych i nie ma uzasadnienia, aby w sposób znaczący odbiegały od standardu cel w oddziałach mieszkalnych. Skazani w oddziałach mieszkalnych powszechnie korzystają ze sprzętu elektrycznego i elektronicznego, w tym w szczególności z czajników elektrycznych, dzięki którym mogą skorzystać z podgrzanej wody do wykonania podstawowych czynności sanitarno-higienicznych czy przygotowania sobie gorącego napoju. Przebywając w celach przejściowych, w tych pierwszych dniach po przyjęciu, osadzeni są takiej możliwości pozbawieni, ponieważ korzystanie z możliwości użytkowania własnego czajnika poprzedza długotrwała procedura uzyskania zezwolenia dyrektora zakładu, dostarczenia sprzętu przez rodzinę i ostatecznie pobrania go z depozytu przez osadzonego. Zdaniem Rzecznika względy humanitarnego traktowania przemawiają za uzupełnieniem obowiązkowego wyposażenia cel przejściowych o czajnik elektryczny, jako sprzęt potrzebny osadzonemu do realizacji podstawowych potrzeb bytowych.

W trzech celach przejściowych nie było egzemplarza porządku wewnętrznego. Należy przy tym nadmienić, że w dwóch celach przejściowych oraz w celi mieszkalnej dostosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami przebywały osoby nieznające języka polskiego, za to posługujące się językiem rosyjskim. Osadzony nieposługujący się językiem polskim, który przebywał w celi dostosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnością, nie przejawiał widocznych cech osoby z ograniczeniami w poruszaniu się. Drugą osobą zakwaterowaną w celi był starszy osadzony, mający problem ze słuchem. Osadzony ten poinformował wizytujących, że przebywa we

wskazanej celi, ponieważ uprzednio poruszał się za pomocą wózka, lecz obecnie nie musi z niego korzystać. Nie zgłaszał żadnych zarzutów co do warunków odbywania kary pozbawienia wolności w Areszcie.

Jednostka nie dysponuje wersją porządku wewnętrznego w żadnym z języków obcych. Podczas rozmowy z funkcjonariuszami Służby Więziennej poinformowali oni wizytujących, że w przypadku, gdy osadzony nie rozumie komunikatów kierowanych do niego w języku polskim, korzystają za pomocą komputera z tłumacza internetowego.

W dniu 29 października 2024 r., na polecenie Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Łodzi, pracownicy jednostki dokonali kontroli zabezpieczeń techniczno-ochronnych cel przejściowych w Areszcie pod kątem usterek i braków technicznych. Polecenie to wystosowano w związku z sygnalizowanymi m.in. przez Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur cyklicznymi wątpliwościami i zastrzeżeniami w zakresie warunków bytowych, w tym stanu technicznego, w celach przejściowych zlokalizowanych w jednostkach penitencjarnych¹. W Areszcie Śledczym podczas kontroli odnotowano: braki gniazd antenowych, braki szafek do przetrzymywania żywności oraz usterki związane z gniazdami prądowymi.

4.2. Cele zabezpieczające oraz monitorowana celi izolacyjna

Podczas wizytacji pracownicy Biura Rzecznika dokonali oglądu dwóch cel zabezpieczających oraz jednej celi izolacyjnej wyposażonej w kamerę monitoringu.

Wyposażenie celi zabezpieczającej było zgodne z przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej oraz załącznikiem nr 3 Tabeli nr 20 ww. rozporządzenia w sprawie warunków bytowych. Przedsionek oraz pomieszczenie dźwiękochłonne były wyposażone w system monitoringu. W pomieszczeniu dźwiękochłonnym zainstalowano oświetlenie oraz system przyzywowy. Przedsionek celi wyposażono w

¹ Pismo OI/Kw.070.2.2024.RD z 29 października 2024 r.

stół więzienny oraz taboret. Zlokalizowano w nim również kącik sanitarny, na który składały się miska ustępowa oraz umywalka. W szafce w przedsionku umieszczono środki higieny. Ponadto na wyposażeniu cel zabezpieczających znajdowało się łóżko do stosowania środka przymusu bezpośredniego w postaci wieloczęściowego pasa obezwładniającego (ówcześnie nieprzymocowane). Na parapecie w przedsionku celi pozostawiono niezabezpieczoną w pokrowce pościel oraz odzież skarbową.

Wyposażenie wizytowanej celi izolacyjnej było zgodne z Załącznikiem nr 3 Tabeli nr 3 ww. rozporządzenia w sprawie warunków bytowych, tj. w przymocowane do podłoga metalowe łóżko, stolik, taboret, szafkę, przymocowane do ściany wieszaki, kosz na śmieci, szczotkę, zmiotkę z szufelką, plastikową miskę oraz szczotkę klozetową. Kącik sanitarny był osłonięty zabudową, a obraz z monitoringu przekazywano z zastosowaniem sfer maskujących.

Na okoliczność umieszczenia w celi izolacyjnej osadzonego nieukaranego karą dyscyplinarną Dyrektor Aresztu wydaje decyzję. Warto przy tym nadmienić, że ostatnia taka decyzja została wydana 23 grudnia 2023 r., zatem nie jest to rozwiązanie, z którego administracja Aresztu Śledczego korzysta często. W przedmiotowej decyzji zawiera się podstawę prawną² oraz podstawę faktyczną wraz ze wskazaniem trybu złożenia skargi na okoliczność wydania decyzji do Dyrektora Aresztu Śledczego. Wydaniu decyzji o umieszczeniu w celi izolacyjnej osoby nieukaranej towarzyszy decyzja dotycząca objęcia jej zachowania monitoringiem – taka decyzja jest wydawana także w przypadku osadzonych, których zachowanie jest objęte stałą obserwacją, a których kwateruje się w zwykłych celach mieszkalnych. Decyzja o objęciu osadzonego monitoringiem zawiera podstawę prawną (tj. art. 73a § 8 k.k.w.) oraz faktyczną jej wydania, jak również pouczenie o możliwości wniesienia skargi w trybie art. 7 k.k.w.

² Przy wydaniu ostatniej decyzji (23 grudnia 2023 r.) posłużono się nieaktualną podstawą prawną – wskazano bowiem na § 90 ust. 2 uchylonego z dniem 1 stycznia 2023 r. rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej.

W przypadku obu rodzajów decyzji są one doręczane osadzonemu, co poświadczają oni własnoręcznym podpisem. Jednocześnie w ww. decyzjach (zarówno tych dotyczących zakwaterowania w celi izolacyjnej osoby nieukaranej, jak i stosowania monitoringu) nie wskazuje się okresu ich obowiązywania, co Rzecznik ocenia negatywnie z uwagi na wysoki stopień ingerencji monitoringu w konstytucyjnie gwarantowane prawo do prywatności. Odstąpić od jego poszanowania można wyłącznie w przypadkach szczególnie uzasadnionych, m.in. w przypadku konieczności zapewnienia bezpieczeństwa osobistego osadzanego. Należy jednak przy tym cyklicznie weryfikować, czy przesłanki wydania przedmiotowej decyzji nadal występują. Z kolei umieszczenie w celi izolacyjnej osoby nieukaranej stanowi dla niej dodatkową dolegliwość podczas odbywania kary pozbawienia wolności – należy zatem również dokonywać systematycznej oceny, czy nadal jest to zasadne.

5. Kontakty osadzonych ze światem zewnętrznym

Pracownicy Biura Rzecznika podczas wizytacji zwrócili uwagę na formy kontaktu ze światem zewnętrznym, z których mogą korzystać osoby pozbawione wolności w Areszcie.

5.1. Sposób rejestracji na widzenie

Uwagę wizytujących zwróciła ograniczona możliwość zapisu na widzenia – przede wszystkim telefonicznie od poniedziałku do czwartku w godzinach 09:00–11:00. Z informacji pozyskanych od kierownictwa Aresztu Śledczego wynikało, że drugą opcją jest zapisywanie się na widzenie bezpośrednio w jednostce penitencjarnej.

W ocenie wizytujących takie uregulowanie powoduje problemy z realizacją widzeń. Wskazany przedział godzinowy może bardzo utrudniać zapisanie się osobom niemogącym w tym czasie oczekiwać na linii bądź w ogóle skontaktować się telefonicznie. Z tych powodów zaleca się wyznaczenie godzin popołudniowych,

w których będzie możliwość dokonania zapisu na widzenie drogą telefoniczną, jak również umożliwienie dokonania tego drogą e-mailową.

5.2. Ogląd sal widzeń

Przedstawiciele Biura Rzecznika dokonali oglądu pomieszczeń, w których odbywają się widzenia osadzonych w Areszcie Śledczym z osobami bliskimi. Przeznaczone są do tego:

- dwie sale widzeń przy stoliku pod nadzorem funkcjonariusza: jedna dla skazanych, druga dla tymczasowo aresztowanych;
- pomieszczenie do widzeń bez osoby dozorującej;
- pomieszczenie do udzielania widzeń w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej;
- pomieszczenie ze stanowiskami do udzielania widzeń w sposób uniemożliwiający kontakt bezpośredni pomiędzy osadzonym a osobą odwiedzającą;
- pomieszczenie dla osób oczekujących na widzenie wraz z kąciem zabaw.

Do sal widzeń przy stoliku pod nadzorem funkcjonariusza dla skazanych oraz tymczasowo aresztowanych prowadziły dwa ciągi komunikacyjne. Jeden z nich był przeznaczony do doprowadzenia na widzenie osób przebywających w jednostce penitencjarnej, a drugi dla osób z zewnątrz. Pracownicy Biura Rzecznika dostrzegli, że osoby oczekujące na widzenie mają do swojej dyspozycji pomieszczenie wyposażone w krzesła z dostępem do kantyny i toalet, a także kąciek do zabaw z dziećmi.

Sala widzeń przy stoliku pod nadzorem funkcjonariusza dla osób tymczasowo aresztowanych była wyposażona w 7 stanowisk i kąciek dla dzieci, natomiast sala widzeń przy stoliku pod nadzorem funkcjonariusza dla skazanych była wyposażona w 17 stanowisk i również kąciek dla dzieci. Obie sale były przestronne, jasne i zadbane. Na ścianach wisiały obrazy, które ocieplały wnętrza. W obu znajdowały się także systemy monitoringu.

Wizytujący dokonali również oglądu pomieszczenia do widzeń bez osoby dozorującej. Nie odnotowano w nim kamer. Pomieszczenie było w bardzo dobrym stanie technicznym, z dostępem do naturalnego światła, wyposażone w stół i cztery krzesła, a także zabudowany kącik sanitarny. Na ścianach, podobnie jak w przypadku ogólnych sal widzeń, wisiały obrazy. Od 1 stycznia 2023 r. do dnia wizytacji udzielono w Areszcie 139 nagród w postaci widzenia bez osoby dozorującej.

Pomieszczenie do udzielania widzeń w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozorującej było z kolei wyposażone skromnie, znajdowały się w nim: kanapa, kosz na śmieci, stolik oraz wieszak. W świetle załącznika nr 3 tabeli nr 17 rozporządzenia w sprawie warunków bytowych, pomieszczenie powinno być wyposażone również m.in. w fotel, czajnik, kubki albo szklanki. W pomieszczeniu znajdował się zabudowany kącik sanitarny z toaletą w złym stanie technicznym, umywalką bez stałego dostępu do ciepłej wody oraz prysznicem bez zasłony.

W pomieszczeniu brakowało: prześcieradła, koca, poduszki oraz ręcznika. Wizytujący otrzymali podczas wizytacji notatkę służbową sporządzoną przez Zastępcę Kierownika Działu Ochrony Aresztu, z której wynikało, że pomieszczenie wyposaża się w jednorazowe prześcieradła, a na prośbę skazanego wydawane jest przez funkcjonariusza działu kwatermistrzowskiego białe prześcieradło. Z rozmów z kierownictwem Aresztu ustalono natomiast, że dotychczas osadzeni przynosili co do zasady swoją pościel z celi.

Pracownicy Biura otrzymali podczas wizytację notatkę sporządzoną przez p.o. Zastępcy Kierownika Działu Penitencjarnego informującą, że w okresie od 1 stycznia 2023 r. do dnia wizytacji udzielono w Areszcie 51 nagród w postaci widzenia w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozorującej.

5.3. Korzystanie z komunikatora Skype

Osoby odbywające karę pozbawienia wolności w Areszcie Śledczym mogą korzystać z jednego stanowiska przygotowanego do odbywania rozmów wideo za

pośrednictwem komunikatora Skype, które znajduje się w pomieszczeniu do udzielania widzeń w sposób uniemożliwiający kontakt bezpośredni pomiędzy osadzonym a osobą odwiedzającą. Funkcjonariusz nadzoruje spotkanie online z odrębnego pomieszczenia i co do zasady wobec osadzonych nie stosuje się w tym czasie prewencyjnego użycia kajdanek (wyjątkiem są osadzeni niebezpieczni).

Korzystanie z komunikatora jest możliwe przy użyciu konta skonfigurowanego przez administrację jednostki penitencjarnej. Dzięki temu ta forma kontaktu jest dostępna także dla osób, które wcześniej nie używały Skype'a lub nie pamiętają niezbędnych do logowania danych. Przed realizacją połączenia konieczna jest pisemna zgoda osoby, z którą taki kontakt ma być nawiązany, oraz zgoda Dyrektora wydawana na wniosek osadzonego. Wizytujący otrzymali notatkę sporządzoną przez p.o. Zastępcy Kierownika Działu Penitencjarnego informującą, że w okresie od 1 stycznia 2023 r. do 5 listopada 2024 r. skazani korzystali z komunikatora Skype 681 razy.

W Areszcie Śledczym obowiązuje Zarządzenie nr 88/21 Dyrektora Aresztu Śledczego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 08 marca 2021 r. w sprawie zasad korzystania przez skazanych z kontaktu z rodziną i innymi osobami bliskimi za pośrednictwem komunikatora internetowego Skype, zgodnie z którym takie rozmowy mogą być realizowane raz w miesiącu. Ze spotkań online mogą korzystać w szczególności skazani, których rodziny i osoby bliskie ze względu na sytuację zdrowotną, rodzinną czy finansową nie odbywają widzeń, oraz skazani będący rodzicami lub opiekunami prawnymi dziećmi do lat piętnastu. Ponadto, według ustępu 7 ww. zarządzenia, cudzoziemcy „w celu komunikowania się z osobami najbliższymi przebywającymi poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej” mogą korzystać z komunikatora dwa razy w miesiącu. Ten rodzaj regulacji pozwala na zabezpieczenie potrzeb grupy osadzonych szczególnie wrażliwych ze względu na pobyt w innym kraju niż rodzina.

5.4. Pomieszczenia do widzeń adwokackich

5.4.1. Pomieszczenie do widzeń w Dziale Ewidencji

Wizytujący dokonali oglądu trzech pomieszczeń do widzeń adwokackich zlokalizowanych w części budynku przeznaczonej dla Działu Ewidencji. W żadnym z nich nie znajdował się sprzęt monitorujący. Dwa pomieszczenia wyglądały bardzo podobnie, były obszerne, jasne, zadbane. Każde zostało wyposażone w stół i cztery krzesła. Trzecie pomieszczenie zaaranżowano w taki sposób, by mogło spełniać jedną z dwóch funkcji – zależnie od bieżących potrzeb jednostki. W związku z tym w jego części bliżej drzwi znalazł się stół i krzesła do realizowania widzenia adwokackiego, a dalej, za kratą, biurko z krzesłem i komputerem umożliwiające zdalny udział osadzonych w czynnościach sądowych.

5.4.2. Pomieszczenie do widzeń adwokackich w oddziale dla osadzonych niebezpiecznych

W wizytowanej jednostce przewidziano odrębne pomieszczenie do widzeń adwokackich dla osadzonych niebezpiecznych. Miejsce zostało zaprojektowane w taki sposób, by osadzony i obrońca mieli możliwość wejścia do niego osobnymi drzwiami – osadzony może znaleźć się w pomieszczeniu bez potrzeby opuszczania właściwego oddziału, a obrońca – poruszania się po oddziale, bezpośrednio z ciągu komunikacyjnego.

Pomieszczenie do widzeń adwokackich pozwala na realizację jednego widzenia. Zależnie od preferencji uczestników może ono odbywać się przez kratę z możliwością przekazywania dokumentów przez umieszczony w niej otwór albo przez szybę – w takim wypadku przekazywanie dokumentów odbywa się za pomocą podajnika zainstalowanego w blacie stolika. Bez względu na przyjętą formułę spotkania, obrońca i osadzony mają do swojej dyspozycji krzesło i biurko.

W pomieszczeniu znajdowały się kamery monitorujące rejestrujące wyłącznie obraz. Funkcjonariusze Aresztu wyjaśnili, że są one skierowane na osadzonego w celu

obserwowania jego zachowania oraz na miejsce przekazywania dokumentów, by zminimalizować ryzyko przekazania niebezpiecznych przedmiotów.

Rzecznik wielokrotnie zajmował stanowisko, że realizowanie w pomieszczeniach objętych monitoringiem wizyjnym widzeń przez osadzonego z obrońcą nie spełnia gwarancji określonych w art. 8 § 3 k.k.w. oraz art. 215 § 1 k.k.w. W myśl przywołanych przepisów spotkania te powinny odbywać się bez obecności innych osób, a zatem również bez możliwości obserwowania ich przebiegu przez funkcjonariuszy Służby Więziennej za pomocą kamer monitoringu. Rzecznik zdaje sobie sprawę, że monitoring co do zasady przyczynia się do sprawniejszego nadzorowania osób pozbawionych wolności, rozwiązywania wielu spraw dotyczących bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej i lepszego zorganizowania pracy personelu. Na względzie należy mieć jednak również inne gwarancje, w tym przypadku przede wszystkim poszanowanie tajemnicy obrończej.

Nie można także pominąć, że kamera w pomieszczeniu, w którym odbywa się spotkanie z obrońcą, wzbudza zarówno w więźniu, jak i w prawniku przeświadczenie, choćby podświadome, o prowadzonej kontroli, co może zakłócić nieskrępowany kontakt osadzonego z obrońcą. Charakter tego kontaktu ma kluczowe znaczenie dla skutecznego korzystania z prawa do obrony, co z kolei jest niezbędnym warunkiem realizacji prawa do rzetelnego procesu.

Argument dotyczący minimalizacji przez monitoring ryzyka przekazywania niebezpiecznych przedmiotów podczas spotkań z obrońcami Rzecznik ocenia jako nietrafiony. Należy zaufać, że przedstawiciele zawodów prawniczych będą przestrzegać swoich obowiązków oraz zasad etyki, co wyklucza możliwość dostarczania przez nich zakazanych przedmiotów. Ponadto istniejące procedury kontroli, zarówno osób wchodzących na teren jednostki, jak i osadzonych opuszczających celę mieszkalną, są wystarczające, aby rozwiązać obawy co do bezpieczeństwa, eliminując ryzyko wniesienia niebezpiecznych narzędzi na spotkanie. Tym samym Rzecznik nie może zaakceptować przypadków realizacji widzeń

adwokackich w pomieszczeniach monitorowanych, nawet jeśli urządzenia nie rejestrują dźwięku.

5.5. Dostęp do Biuletynu Informacji Publicznej

W Areszcie Śledczym kwestia korzystania przez osadzonych ze stanowiska komputerowego z dostępem do stron serwisów informacji publicznej Biuletynu Informacji Publicznej (dalej: BIP) regulowana jest przez rozdział XIX pkt 4 porządku wewnętrznego Aresztu. Przepis ten ma następujące brzmienie: „osadzony, na podstawie indywidualnej zgody Dyrektora, może korzystać ze stanowiska komputerowego z dostępem do Internetu, w zakresie umożliwiającym skorzystanie z systemu informacji prawnej oraz wybranych serwisów informacji publicznej udostępnianych przez Centralny Zarząd Służby Więziennej, w sali komputerowej oddziału IX, w dniach pracy administracji, od godz. 9:00 do 15:00”.

Osadzeni, którzy chcą skorzystać ze stanowiska komputerowego, muszą wystosować prośbę, w której precyzują, kiedy i przez jaki czas chcieliby skorzystać z uprawnienia. Funkcjonariusze podkreślali, że w sytuacjach, gdy bieżące zadania służbowe wychowawcy uniemożliwiają doprowadzenie osadzonego do stanowiska komputerowego w preferowanym terminie, doprowadzenie realizuje inny funkcjonariusz lub ustalany jest inny termin dogodny dla obydwu stron.

Wymóg uprzedniego kierowania prośby o skorzystanie ze stanowiska komputerowego z dostępem do Internetu jest zrozumiały z uwagi na wskazane wyżej kwestie organizacyjne. Natomiast ze względu na fakt, że dostęp do Biuletynu Informacji Publicznej to prawo osób pozbawionych, nie można go ograniczać dyskrecyjnymi decyzjami. Nie znajduje więc uzasadnienia praktyka rozpatrywania prośb przez Dyrektora Aresztu i udzielania indywidualnych zgód w tym zakresie. Rzecznik Praw Obywatelskich podnosi od dawna, że procedura wskazująca na konieczność uzyskania zgody dyrektora jednostki wykracza poza ramy niezbędne do zrealizowania prawa skazanych i może prowadzić do wyrobienia u skazanego

błędnego przekonania, że dyrektor zakładu karnego może nie zezwolić mu na skorzystanie z serwisu informacji publicznej³.

Wizytujący widzieli również stanowisko komputerowe w oddziale I, które jest przeznaczone do korzystania przez osadzonych zakwalifikowanych jako niebezpieczni, które było umieszczone w części sali do ćwiczeń. Sprzęt znajdował się na biurku. Przygotowane było również krzesło. Dzięki temu osadzeni mają możliwość bardziej komfortowego korzystania z dostępu do BIP oraz sporządzania ewentualnych notatek. Natomiast z porządku wewnętrznego wynika, że powinni oni udawać się w tym celu na oddział IX.

5.6. Postępowanie z korespondencją osób osadzonych

5.6.1. Cenzura korespondencji w zakładzie typu półotwartego

Zgodnie z art. 91 pkt 10 k.k.w. oraz art. 92 pkt 13 k.k.w. w zakładzie karnym typu półotwartego i otwartego korespondencja skazanych może podlegać cenzurze administracji jednostki penitencjarnej. Rzecznik stoi na stanowisku, że z przytoczonego przepisu wynika możliwość objęcia cenzurą korespondencji osadzonego skierowanego do odbycia kary w zakładzie karnym typu półotwartego w przypadku, gdy w odniesieniu do danego osadzonego wystąpią przesłanki uzasadniające taką konieczność. Przepis nie stanowi natomiast podstawy do ogólnego objęcia cenzurą korespondencji wszystkich osadzonych – w przeciwnym razie ustawodawca uregulowałby tę kwestię w sposób analogiczny jak w odniesieniu do osadzonych przebywających w zakładzie karnym typu zamkniętego.

Zapis rozdziału XIV pkt 2 porządku wewnętrznego Aresztu wskazywał, że korespondencja skazanych skierowanych do zakładu typu półotwartego i otwartego może podlegać cenzurze. W celu umożliwienia przeprowadzenia wyżej wymienionej czynności skazani i ukarani przekazują korespondencję w niezaklejonych kopertach, a korespondencja w zaklejonych kopertach, adresowana do skazanych i ukaranych,

³ IX.517.1709.2016, wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 31 lipca 2019 r.

jest otwierana. Powyższe nie dotyczy korespondencji, o której mowa w art. 8a § 2-3 k.k.w.

Rozmowy z osadzonymi w wybranych losowo przez pracowników Biura Rzecznika celach mieszkalnych w zakładzie typu półotwartego wskazały, że skazani przekazują całą swoją korespondencję w zamkniętych kopertach i nie mają wiedzy, by podlegała ona cenzurze. Zastępca Kierownika Działu Ochrony wyjaśnił wizytującemu, że przyjęto praktykę, zgodnie z którą w celu zapewnienia właściwego poziomu bezpieczeństwa, w oparciu o realizowane w jednostce czynności profilaktyczne, Dyrektor Aresztu może podjąć decyzję o cenzurze korespondencji kierowanej do skazanych umieszczonych w zakładzie typu półotwartego. Niemniej w latach 2023-2024 takiej decyzji nie wydano.

5.6.2. Kontakty telefoniczne osadzonych z obrońcami

W przepisach rozdziału XI pkt 1 porządku wewnętrznego Aresztu wskazano, że osadzeni mogą korzystać z samoinkasującego aparatu telefonicznego jeden raz w tygodniu celem skontaktowania się z obrońcą, pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym oraz przedstawicielem niebędącym adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania skazanego przed Trybunałem.

W jednostce realizowany jest ponadto art. 8 § 4 k.k.w. zdanie drugie: dyrektor udziela zgody na kontakt z osobą, o której mowa w art. 8 § 3 k.k.w., poza terminami ustalonymi w porządku wewnętrznym. Zgody takie udzielane są w wypadkach szczególnie uzasadnionych, na prośbę osadzonego, najczęściej w sytuacjach, gdy wyznaczone terminy czynności procesowych wskazują na konieczność niezwłocznego skontaktowania się, np. z obrońcą.

Natomiast przepisy art. 8 § 4 k.k.w. i art. 217c § 1a k.k.w. przewidują, że skazany pozbawiony wolności i tymczasowo aresztowany może korzystać co najmniej raz w tygodniu, w terminach ustalonych w porządku wewnętrznym obowiązującym w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, z samoinkasującego aparatu telefonicznego do kontaktu z obrońcą oraz pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą

prawnym oraz przedstawicielem niebędącym adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania skazanego przed tym Trybunałem.

Rzecznik stoi na stanowisku, wyrażonym w wystąpieniu generalnym z 1 marca 2023 r. do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej⁴, że realizacja tego uprawnienia sprowadzona do jednego połączenia w tygodniu musi zostać oceniona negatywnie w kontekście realizacji prawa do obrony. Kontakt telefoniczny z obrońcą sprowadzony do jednej rozmowy w tygodniu nie daje bowiem gwarancji należytej obrony i reprezentowania interesów osób osadzonych w toczących się postępowaniach karnych, cywilnych, administracyjnych czy tych prowadzonych przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka. Konstytucyjne prawo do obrony należy rozumieć szeroko. Jest ono nie tylko fundamentalną zasadą procesu karnego, lecz także niezbędnym elementem demokratycznego państwa prawnego. Prawo to przysługuje każdemu i na każdym etapie postępowania, w praktyce od chwili wszczęcia przeciwko osobie postępowania karnego, czyli od przedstawienia zarzutów, aż do wydania prawomocnego wyroku. Obejmuje również etap postępowania wykonawczego. Prawo do obrony musi być realne i efektywne, a tym samym nie może być iluzoryczne ani abstrakcyjne.

6. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego w oparciu o ustawę z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej

Zagadnienie stosowania wobec osób pozbawionych wolności środków przymusu bezpośredniego (dalej: ś.p.b., środki) pozostaje w stałym zainteresowaniu Rzecznika, dlatego też przedstawiciele Biura Rzecznika dokonali analizy dokumentacji wytworzonej w Areszcie dotyczącej stosowania omawianych środków w okresie od 1 stycznia 2023 r. do dnia przeprowadzenia wizytacji.

6.1. Proporcjonalność stosowania ś.p.b.

⁴ IX.517.156.2023, zob. IX.071.3.2023.

W okresie objętym badaniem decyzję o zastosowaniu środków przymusu bezpośredniego wobec osadzonych podjęto 7 razy (w 2023 r. – 5 razy oraz w 2024 r. do dnia wizytacji – 2 razy). Ostatni przypadek stosowania ś.p.b. miał miejsce w dniu 10 sierpnia 2024 r. Przyczynami ich stosowania najczęściej były następujące zachowania: zamach na życie lub zdrowie własne (samoagresja) albo innej osoby (funkcjonariusza, osadzonego), wyegzekwowanie wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez uprawnionego poleceniem, przeciwdziałanie niszczeniu mienia⁵.

Środki były stosowane stosunkowo krótko – w trzech przypadkach czas ten nie przekroczył 10 minut, w jednym było to 18 minut. W trzech przypadkach ś.p.b. stosowano ponad cztery godziny (tj. 6 godz. i 56 min., 13 godz. i 20 min., 17 godzin i 46 min.).

Korzystano z różnego rodzaju środków: w czterech przypadkach, oprócz siły fizycznej, podjęto decyzję o zastosowaniu kajdanek założonych na ręce. Dwóch osadzonych (w tym jeden dwukrotnie w tym samym dniu) zostało umieszczonych w celi zabezpieczającej i wobec jednego z nich zdecydowano o zastosowaniu kolejnego środka: kasku zabezpieczającego oraz pasa obezwładniającego jednoczęściowego. Najbardziej dotkliwe ś.p.b., czyli kask ochronny i pasy obezwładniające, stosowano stosunkowo krótko, wyłącznie w sytuacji, gdy osadzony prezentował zachowania autoagresywne.

Na podstawie analizy notatek ze stosowania ś.p.b. należy stwierdzić, że w Areszcie śledczym były one stosowane w sposób zróżnicowany, dostosowany rodzajem środka i czasem jego użycia do sytuacji. Zasadę indywidualizacji stosowania środków uwzględniano także w przypadku pobytu osadzonego w celi zabezpieczającej – brano pod uwagę ewolucję zachowania i postawy osadzonego, a gdy padała z jego strony deklaracja poprawnego, regulaminowego zachowania, bez zbędnej zwłoki decydowano o zakończeniu stosowania przymusu bezpośredniego.

⁵ Odnutowano przypadki, gdy występowała więcej niż jedna przyczyna zastosowania środków przymusu bezpośredniego.

6.2. Dokumentowanie stosowania ś.p.b. oraz realizacja nadzoru

Dokumentacja dotycząca stosowania środków przymusu była kompletna, czyli stanowiła notatkę oraz nośnik zawierający zapis z urządzeń rejestrujących⁶. Wszystkie notatki z zastosowania ś.p.b. zawierały szczegółowy opis zdarzenia i zachowania osadzonego, które było przyczyną zastosowania środków. W notatkach ujęto także dane funkcjonariuszy stosujących przymus oraz datę i godzinę rozpoczęcia, jak i zakończenia jego stosowania. W każdej notatce znajdowała się informacja o pouczeniu osadzonego o możliwości złożenia skargi w trybie art. 7 k.k.w. na decyzję o zastosowaniu ś.p.b.

Dobłą i cenną praktyką jest dokonywanie przez kierownika Działu Ochrony albo jego zastępcę oceny każdego przypadku stosowania ś.p.b. pod kątem praworządnego i humanitarnego działania. Ocena ta jest dokonywana na podstawie dokumentacji (notatka ze stosowania środków, książka przebiegu służby dowódcy zmiany), zapisu obrazu z kamery nasobnej, przenośnej (jeśli była używana) oraz kamer usytuowanych w pomieszczeniach jednostki penitencjarnej i w celi zabezpieczającej.

Analiza sporządzonych notatek przez kontrolujących pozwala na stwierdzenie, że ocena taka jest dokonywana w sposób wnikliwy, odnosi się nie tylko do kwestii przestrzegania zasady humanitarnego traktowania osadzonych, ale również do sprawności działania funkcjonariuszy i ich stopnia profesjonalizmu.

W trzech przypadkach kierownik działu ochrony uznał, że interweniujący funkcjonariusze byli niekompletnie wyposażeni w środki ochrony osobistej lub takich środków w ogóle nie posiadali. W innym przypadku kierownik działu ochrony dostrzegł, że dowódca zmiany nie prowadził wystarczającego nadzoru stosowania ś.p.b., przemieszczał się po korytarzu w pobliżu pomieszczenia kontroli w czasie przeprowadzania kontroli osobistej, a także przed otwarciem celi zabezpieczającej nie przeprowadził kontroli zachowania osadzonego poprzez wizjer ww. celi. Kolejnym

⁶ Zgodnie z § 5 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej (Dz. U. poz. 638).

zastrzeżeniem był fakt rejestrowania przez dowódcę zmiany kamerą nasobną korzystania przez osadzonego z toalety, pomimo że powyższe czynności były i tak rejestrowane przez system monitoringu wewnętrznego przedsionka celi zabezpieczającej, który posiada wydzielone sfery maskujące. Dostrzeżono również fakt niewłaściwego zastosowania ś.p.b. w postaci kasku zabezpieczającego, który został założony i zapięty w niewystarczający sposób, co spowodowało, że osadzony zdjął go i ponownie założył, przebywając w celi zabezpieczającej.

Ujawniono także fakt wydania niewłaściwych sortów odzieżowych (za duże spodnie, które spadły na stopy przy wejściu osadzonego do celi zabezpieczającej) lub obuwia (klapki zamiast pantofli), jak również niewydania bielizny będącej na wyposażeniu celi zabezpieczającej czy też kubka do posiłku (osadzony pił herbatę z miski). Opiniujący w innym przypadku podniósł, że funkcjonariusz podjął decyzję o użyciu ś.p.b. bez uprzedniego prawidłowego wezwania osadzonego do zachowania zgodnego z prawem oraz uprzedzenia go o zamiarze użycia środków. Poinformował go jedynie, że w związku z jego zachowaniem umieszcza go w celi zabezpieczającej, gdzie pozostanie prawdopodobnie całą noc. Zwracano też uwagę na niewłaściwy sposób przeprowadzania kontroli osobistej przed umieszczeniem w celi zabezpieczającej (brak kontroli bielizny, niezdeponowanie zegarka, w którym osadzony przebywał w celi zabezpieczającej).

W przypadku stwierdzonych uchybień kierownik działu ochrony proponował działania zaradcze, np. wyposażenie celi zabezpieczającej w dwa komplety odzieży skarbowej, w dwóch rozmiarach, co zmniejszyłoby ich ryzyko niedopasowania wobec osadzonego, któremu jest wydawana na czas pobytu w ww. celi, przeprowadzenie instruktażu kadry dowódczej i szkolenia funkcjonariuszy z prawidłowego stosowania środków przymusu. Dokumentacja ze stosowania ś.p.b., wraz z notatką zawierającą wnioski kierownika działu ochrony dotyczące praworządności działania funkcjonariuszy, była przekazywana Dyrektorowi Aresztu Śledczego.

Analiza stosowania ś.p.b. w Areszcie, dokonana w oparciu o przegląd dokumentacji, pozwala na sformułowanie wniosku, iż w jednostce przyjęto skuteczne sposoby rozwiązywania sytuacji kryzysowych, bez konieczności częstego sięgania po najbardziej radykalne i najdotkliwsze metody w postaci przymusu bezpośredniego.

6.3. Prewencyjne stosowanie ś.p.b. w postaci kajdanek w oparciu o ustawę z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej

W związku z wejściem w życie z dniem 28 września 2022 r. nowelizacji ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, na podstawie art. 19 ust. 6 tej ustawy w zakładach karnych typu zamkniętego oraz aresztach śledczych funkcjonariusze wobec osób pozbawionych wolności, które: 1) przebywają poza celą mieszkalną – używają prewencyjnie ś.p.b., o którym mowa w art. 12 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej; 2) przejawiają zachowania mogące stwarzać albo stwarzające zagrożenie dla życia lub zdrowia innych osób lub bezpieczeństwa w zakładzie karnym lub areszcie śledczym – mogą używać prewencyjnie także ś.p.b., o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 2 i 4 ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.

Zgodnie z art. 19 ust. 7 ustawy o Służbie Więziennej, dyrektor zakładu karnego albo dyrektor aresztu śledczego może zwolnić osobę pozbawioną wolności, o której mowa w ust. 6 pkt 1, z zastosowania wobec niej ś.p.b., o którym mowa w art. 12 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej. Zwolnienie odnotowuje się w Centralnej Bazie Danych Osób Pobawionych Wolności (dalej: Centralna Baza). Natomiast art. 19 ust. 10 ustawy o Służbie Więziennej określa, że każdorazowe zastosowanie ś.p.b., o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 2 i 4 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, odnotowuje się w Centralnej Bazie.

Wizytujący nie zaobserwowali, by w Areszcie Śledczym nadużywano stosowania kajdanek. Ustalono, że nie stosuje się prewencyjnego ich użycia wobec osadzonych korzystających z zajęć o charakterze zbiorowym, tj. m.in. w trakcie zatrudnienia,

spacerów, widzeń, uczestnictwa w nabożeństwie oraz mityngach i zajęciach K.O. W przypadku braku zwolnienia z prewencyjnego użycia kajdanek (przez dyrektora lub jego zastępcę), są one zakładane na ręce osobom odbywającym karę w zakładzie typu zamkniętego, kiedy osadzeni ci przebywają poza obrębem celi mieszkalnej, w szczególności podczas wymierzania kar dyscyplinarnych, w związku z udaniem się na ogłoszenie decyzji wymierzenia kary dyscyplinarnej czy podczas czynności skutkujących przebywaniem jednego osadzonego w bezpośrednim kontakcie z jednym funkcjonariuszem lub pracownikiem. Wizytujący nie zaobserwowali sytuacji, w której skazani poruszający się pomiędzy oddziałami mieli zakładane kajdanki (np. na czas dojścia do pokoju wychowawcy). Z przekazanych przez administrację jednostki informacji wynika ponadto, iż nie stosuje się ww. ś.p.b. wobec osadzonych z podgrupą kwalifikacyjną półotwartą.

Celem uszczegółowienia zasad postępowania w tym przedmiocie Dyrektor Aresztu wydał zarządzenie nr 223/2023 z dnia 28.09.2023 r. w sprawie zasad prewencyjnego użycia kajdanek, o których mowa w art. 19 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, wobec osadzonych w Areszcie Śledczym oraz odstępstw w tym zakresie. Analiza tego dokumentu nie wzbudziła zastrzeżeń wizytujących. Natomiast treść porządku wewnętrznego jednostki pomija to zagadnienie. Tymczasem – w ocenie wizytujących – skazani i tymczasowo aresztowani powinni uzyskać jasny przekaz w treści porządku wewnętrznego o zasadach prewencyjnego stosowania kajdanek, wdrożonych w Areszcie Śledczym w myśl nowych przepisów ustawy o Służbie Więziennej.

7. Infrastruktura związana z realizacją kontroli osobistych

W trakcie wizytacji pracownicy Biura Rzecznika dokonali oglądu pomieszczeń przeznaczonych do realizacji kontroli osobistych osadzonych:

- głównego, przeznaczonego do tego celu pomieszczenia, zlokalizowanego w dziale ewidencji przy salach do realizacji widzeń z osobami, które wymienia art. 8 § 3. k.k.w.;
- pomieszczenia nr 321, zlokalizowanego w oddziale III przy salach do realizacji widzeń z członkami rodziny i innymi osobami bliskimi;
- kącika do kontroli osadzonych niebezpiecznych, zlokalizowanego przy pomieszczeniach służących realizowaniu przez nich widzeń.

Na wyposażenie pomieszczenia głównego składały się: skaner do prześwietlania przedmiotów, ogrodzona kratami przestrzeń dla osadzonych oczekujących na kontrolę oraz kilka oddzielnych stanowisk do jej realizacji. Na jedno stanowisko składał się stolik, wieszak oraz krzesło, jak również mata wyznaczająca miejsce, w którym miała stanąć osoba kontrolowana. W tym zakresie wyposażenie było zgodne z wymogami zawartymi w załączniku nr 3 tabeli nr 13 ww. rozporządzenia w sprawie warunków bytowych. Wątpliwości Rzecznika wzbudził sposób osłonięcia stanowisk, tj. obudowanie ich z trzech stron tekturowymi przesłonami. Funkcjonariusze Służby Więziennej poinformowali wizytujących, że jednocześnie dokonuje się kontroli osobistej tylko jednej osoby, co jednak nie pozostaje w zgodzie z liczbą dedykowanych ku temu stanowisk.

Pomieszczenie nr 321 również było wyposażone zgodnie z przepisami ww. rozporządzenia w sprawie warunków bytowych, przy czym składało się na nie wyłącznie jedno stanowisko. Z kolei kącik był małym pomieszczeniem wyposażonym wyłącznie w położoną na podłodze matę.

Żadne z wizytowanych pomieszczeń do przeprowadzania kontroli osobistych nie było objęte monitoringiem, co Rzecznik ocenił negatywnie. Należy bowiem zauważyć, że kontrola osobista jest czynnością, o której przeprowadzenie w sposób zgodny z przepisami prawa należy zadbać w sposób szczególny. Brak możliwości weryfikacji,

czy kontroli osobistej dokonano w sposób właściwy, może zarówno utrudnić proces stwierdzania naruszeń, jak i narazić funkcjonariuszy Służby Więziennej na bezpodstawne oskarżenia. Dodatkowo tworzenie przestrzeni powszechnie niedostępnych, nieobjętych kontrolą monitoringu, sprzyja dopuszczaniu się w ich obrębie niewłaściwego zachowania przełożonych wobec osadzonych.

8. Sposób rozpoznawania skarg osób osadzonych

Analizie poddano skargi rozpoznawane w okresie od dnia 1 stycznia 2023 r. do dnia 6 października 2024 r. Według udzielonych informacji ogółem zarejestrowano: w 2023 r. – 227 skarg (w tym 69 rozpoznanych przez Dyrektora Aresztu Śledczego), zaś w 2024 r. – 138 (w tym 29 rozpoznanych przez Dyrektora Aresztu Śledczego).

W toku przeprowadzonej kwerendy i analizy wybranych postępowań skargowych wizytujący stwierdzili, że odpowiedzi udzielane osadzonym odnosiły się do przedmiotu skarg, nie wykazano przypadku pominięcia części z przedstawianych zarzutów.

Przedstawiciele Rzecznika zbadali m.in. sposób procedowania oraz skalę złożonych przez osadzonych skarg, które zostały pozostawione bez rozpoznania z uwagi na ich oczywistą bezzasadność (art. 6 § 3 pkt 4 k.k.w.), a także przeprowadzili analizę skarg pozostawionych bez rozpoznania z uwagi na upływ 7-dniowego terminu do wniesienia skargi (art. 6 § 4 k.k.w.).

8.1. Pozostawienie skargi bez rozpoznania z uwagi na upływanie 7-dniowego terminu do jej złożenia

W oparciu o art. 6 § 4 k.k.w. pozostawiono bez rozpoznania pięć skarg w 2023 r., zaś w 2024 r. takie rozstrzygnięcie zapadło w jednym przypadku. Biorąc pod uwagę liczebność wizytowanej jednostki, można bez wątpliwości stwierdzić, iż skala ww. rozstrzygnięć nie jest nadużywana.

Wizytujący stwierdzili, że w toku dwóch postępowań skargowych (oba dotyczyły funkcjonowania depozytu) nie analizowano okoliczności pozytywnych wskazujących,

czy niedotrzymanie terminu przez skazanego nastąpiło z przyczyn od niego niezależnych. W obydwu przypadkach dokumentacja skargowa składała się z samej skargi, dokumentu określającego datę kwestionowanego zdarzenia (kserokopia karty magazynowej albo notatka funkcjonariusza) oraz pisma informującego o pozostawieniu skargi bez rozpoznania z uwagi na upływ 7-dniowego terminu do jej złożenia.

Tymczasem z rekomendacji Biura Spraw Wewnętrznych Centralnego Zarządu Służby Więziennej (dalej: Biura Spraw Wewnętrznych) w zakresie przyjmowania skarg osób pozbawionych wolności wynikających z nowelizacji art. 6 k.k.w. (pismo z dnia 15 września 2022 r., l.dz. BSW.054.60.2022.AW) jednoznacznie wynika, że oceniając zachowanie terminu, należy wziąć pod uwagę ewentualne wystąpienie niezależnych od skazanego przyczyn jego niedochowania, wynikające przede wszystkim z treści skargi.

8.2. Pozostawienie skargi bez rozpoznania z uwagi na jej oczywistą bezzasadność

W analizowanym okresie jedna skarga została pozostawiona bez rozpoznania z uwagi na jej oczywistą bezzasadność. Skarżący kwestionował umieszczenie w tym samym oddziale mieszkalnym osadzonego, który złożył na niego zawiadomienie do prokuratury o możliwości popełnienia przestępstwa. W udzielonej mu odpowiedzi skarżący został poinformowany, że administracja podjęła działania ukierunkowane na izolację (co w swoim piśmie przyznał sam osadzony), zaś skarga nie odnosiła się do strefy faktów, a jedynie potencjalnego zagrożenia, w związku z czym skarga jako oczywiście bezzasadna, na podstawie art. 6 § 3 pkt 4 k.k.w., została pozostawiona bez rozpoznania.

W ocenie wizytujących, skarżący, podnosząc kwestię poczucia zagrożenia dla własnego bezpieczeństwa osobistego, odniósł się jednak do sfery faktów. Przedstawił też okoliczności obiektywnie wskazujące na realną możliwość wystąpienia konfliktu (czego potwierdzeniem było wprowadzenie przez administrację Karty Wzajemnej

Izolacji). Dlatego też przedstawiciele Rzecznika stwierdzili, że nie było podstaw do zakwalifikowania jego pisma do kategorii skarg oczywiście bezzasadnych, mogących zostać pozostawionymi bez rozpoznania.

8.3. Sposób procedowania wpływających skarg przez administrację Aresztu

Prowadząc przedmiotowe czynności, uwagę wizytujących zwróciły dokonywane przez Dyrektora Aresztu Śledczego rozstrzygnięcia podejmowane w sprawach rozpoznawanych przez niego skarg – co do zasady osadzonemu przekazywano jedynie pismo informujące go o zapadłym rozstrzygnięciu (ze wskazaniem podstawy prawnej), które nie zawierało jednak jakiegokolwiek pouczenia o możliwości jego zaskarżenia.

Aktualnie obowiązujące rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 września 2022 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych nie zawiera obowiązku pouczenia wnoszącego skargę o możliwości złożenia skargi na sposób jej załatwienia do właściwego organu (o którym jednoznacznie stanowił § 9 ust. 3 poprzednio obowiązującego rozporządzenia z dnia 13 sierpnia 2003 r.).

Należy jednak zauważyć, że z kierowanej do Rzecznika Praw Obywatelskich odpowiedzi podsekretarza stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości (pismo z dnia 3 października 2024 r., l.dz. DWOiP-II.053.1.2024) wynika, że w pisemnym zawiadomieniu o sposobie załatwienia skargi należy zawierać informację o możliwości zaskarżenia przedstawionego rozstrzygnięcia w trybie art. 6 k.k.w. – rekomendacja w tym zakresie została przekazana dyrektorom okręgowym Służby Więziennej w trakcie odprawy służbowej.

W analizowanym aspekcie pracownicy Biura Rzecznika podczas podsumowania wizytacji zarekomendowali kierownictwu Aresztu wydawanie rozstrzygnięć z pouczeniem, którego realizacja w największy sposób zabezpiecza prawa osadzonych. Dodatkowo wizytujący wskazali na zalecenie dokonywania oceny i zawierania w uzasadnieniu analizy okoliczności pozytywnych wskazujących, czy niedotrzymanie

terminu przez skazanego nastąpiło z przyczyn od niego niezależnych, zgodnie z rekomendacjami Biura Spraw Wewnętrznych przesłanymi dyrektorom okręgowym Służby Więziennej do realizacji pismem z dnia 15.09.2022 r. pod l.dz. BSW.054.60.2022.AW.

Uwagę wizytujących zwróciło również niejednokrotne niewłaściwe datowanie wpływu skargi, którego dokonywano dopiero w sekretariacie jednostki penitencjarnej. Tymczasem przytoczone powyżej rekomendacje Biura Spraw Wewnętrznych stanowią, że na korespondencji kierowanej przez osadzonych bezpośrednio do dyrektora zakładu karnego lub aresztu śledczego funkcjonariusz ją przyjmujący umieszcza datę jej odbioru. To więc funkcjonariusz bezpośrednio ją przyjmujący (oddziałowy bądź wychowawca) powinien umieścić na korespondencji datę odbioru i potwierdzić tę czynność stosowną parafką lub podpisem. Obecny sposób przyjmowania korespondencji może powodować zwłokę, która następnie może mieć decydujące znaczenie przy ocenie dochowania terminu i odmowie lub przyjęciu pisma do merytorycznego rozpoznania (np. art. 6 § 4 k.k.w.).

9. Skargi zgłaszane przez osoby pozbawione wolności podczas bezpośrednich rozmów z wizytującymi

Podczas wizytacji pracownicy Biura Rzecznika zrealizowali 13 rozmów grupowych z osadzonymi zakwaterowanymi w celach mieszkalnych w różnych oddziałach Aresztu. Rozmowy odbyły się w celach mieszkalnych przy zamkniętych drzwiach, bez obecności funkcjonariuszy Służby Więziennej.

9.1. Realizacja świadczeń medycznych

Osadzeni najczęściej skarżyli się na problemy z dostępem do opieki medycznej – wskazywali na długi czas oczekiwania na wizytę u lekarza pierwszego kontaktu, do dentysty i na konsultację specjalistyczną, jak również na brak systematyczności wykonywania zleconych badań, takich jak pomiar cukru. Rozmówcy podnosili także, że

konsultacje medyczne są realizowane w obecności funkcjonariuszy Służby Więziennej. Wizytujący zaobserwowali dwie takie sytuacje. Następnie zostało im dostarczone oświadczenie od przeprowadzającej wizytę lekarki, że obecność funkcjonariuszy miała miejsce na jej wniosek w celu zapewnienia jej bezpieczeństwa. W oświadczeniu wskazano również, że w przypadku udzielania świadczeń zdrowotnych wymagających badania fizykalnego lub w celu zapewnienia dyskrecji, osoby niewykonujące zawodu medycznego są z gabinetu wypraszane. Pracownicy Biura Rzecznika dostrzegli sprzeczność logiczną w przedstawionym w oświadczeniu trybie postępowania – funkcjonariusze Służby Więziennej obecni są podczas rozmowy lekarza z osadzonym, kiedy możliwe jest zachowanie pomiędzy nimi dystansu, lecz wychodzą, gdy następuje konieczność zbliżenia się lekarza do pacjenta, a więc potencjalne zagrożenie wzrasta.

Mając na względzie dokonane w tej kwestii ustalenia, wizytujący dali wiarę informacjom przedstawionym przez osadzonych, że w Areszcie Śledczym zasadą jest obecność funkcjonariuszy Służby Więziennej podczas każdej konsultacji medycznej realizowanej przez osadzonych, niezależnie od klasyfikacji, o której mowa w art. 115 § 7a k.k.w. (dopuszczającego realizację świadczeń zdrowotnych w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego w przypadku osadzonych, o których mowa w art. 88 § 3 i 6 pkt 2 k.k.w.). Tymczasem zgodnie z art. 115 § 8 k.k.w. świadczenia zdrowotne mogą być udzielane w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego jedynie na wniosek osoby udzielającej świadczenia zdrowotnego w celu zapewnienia jej bezpieczeństwa. Zatem w sytuacjach, które nie spełniają przesłanek art. 115 § 7a i 8 k.k.w. osoby niewykonujące zawodu medycznego nie powinny być obecne podczas realizacji przez osadzonych konsultacji medycznych. Narusza to bowiem prawo do intymności osadzonego. Podmioty, które kontrolują prawidłowość postępowania SW, w tym również w zakresie zapewnienia osadzonym prawa do życia prywatnego, mają niezwykle trudno ustalić, czy postępowanie to jest zgodne z dyrektywą zawartą w art. 115 par. 8 k.k.w. Pewnym rozwiązaniem tego problemu mogłaby być zasada odnotowywania przez lekarza

w dokumentacji medycznej faktu obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego podczas udzielania świadczeń, z krótką informacją, jakie okoliczności o tym zdecydowały.

9.2. Dostęp do ciepłej wody w celi mieszkalnej

Kolejnym tematem skarg osadzonych w Areszcie był brak dostępu do ciepłej wody w celi mieszkalnej. Zgodnie z przepisami porządku wewnętrznego Aresztu ciepła woda dostarczana jest do cel mieszkalnych dwa razy w tygodniu celem skorzystania przez osadzonych z kąpeli (rozdział V pkt 5) oraz codziennie po zakończeniu wydawania posiłków przez 10 minut celem umycia naczyń po posiłku (rozdział III pkt 4). W ocenie Rzecznika brak możliwości skorzystania z przez osadzonych z ciepłej wody celem wykonania porannej i wieczornej toalety stanowi nadmierną dolegliwość związaną z odbywaniem kary pozbawienia wolności. W świetle przytoczonych przepisów porządku wewnętrznego Aresztu, jak i dokonanych przez wizytujących obserwacji infrastruktury hydraulicznej, nie ma przeszkód, by ciepła woda była dostarczana do cel mieszkalnych choćby przez krótki czas rano i wieczorem.

9.3. Suszenie prania w celach mieszkalnych

Rozmowy z osadzonymi zakwaterowanymi w różnych oddziałach wykazały zróżnicowaną praktykę funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie przyzwalania na rozwieszanie przez osadzonych sznurków, na których następnie suszyli oni swoje pranie. W niektórych celach sznurki te były przez funkcjonariuszy zrywane, w innych pozwalano na ich umieszczanie wyłącznie w kąciakach sanitarnych. Zgodnie z rozdziałem VIII ust. 16 porządku wewnętrznego Aresztu, suszenie bielizny może odbywać się w kąciakach sanitarnych, zaś pozostałą odzież należy suszyć w wyznaczonym do tego pomieszczeniu z wykorzystaniem suszarek będących na jego wyposażeniu. Wizytujący zobaczyli jedno dedykowane temu zadaniu pomieszczenie. Suszyły się w nim wyłącznie materiały gospodarcze (szmatki, mop do podłogi), choć w tym samym czasie osadzeni mieli wymagającą suszenia odzież.

Podczas rozmów z wizytującymi osadzeni albo informowali, że nie wiedzą o istnieniu suszarni, albo mieli tę świadomość, lecz wskazywali, że nie są do niej doprowadzani. Jeden z rozmówców przyznał, że sam nie chce korzystać z suszarni, ponieważ obawia się o bezpieczeństwo swojej odzieży.

10. Wnioski

W oparciu o ustalenia poczynione w toku wizytacji Rzecznik zaleca:

1. wyposażenie wszystkich cel przejściowych w egzemplarz porządku wewnętrznego, dokonanie tłumaczenia obowiązującego w jednostce porządku wewnętrznego na język rosyjski i angielski oraz przyjęcie praktyki wydawania egzemplarza odpowiedniego tłumaczenia osadzonemu nieposługującemu się językiem polskim;
2. uzupełnienie wyposażenia cel przejściowych o prasę, papier oraz przybory do pisania, jak również wyposażenie ich w czajniki;
3. dostosowanie jednej z cel przejściowych do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową;
4. wskazywanie w decyzjach dotyczących objęcia zachowania osadzonych monitoringiem oraz dotyczących umieszczenia w celi izolacyjnej osoby nieukaranej okresu ich obowiązywania;
5. dokonanie zmiany brzmienia rozdziału IV pkt 4 porządku wewnętrznego Aresztu w taki sposób, aby w wymienionych przez przepis sytuacjach osadzeni mieli możliwość podjęcia decyzji, czy chcą założyć bluzę, czy też inną odpowiednią do okoliczności i pory roku odzież;
6. zabezpieczenie w pokrowce pościeli i odzieży stanowiących wyposażenie cel zabezpieczających;
7. poprawę stanu technicznego kąpielarni sanitarnego w pomieszczeniu do realizacji widzeń w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozoru;

8. przygotowanie pakietów pościeli, które będą wydawane osadzonemu udającym się na realizację widzenia w pomieszczeniu do realizacji widzeń w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozorującej;
9. likwidację kamery w pomieszczeniu do widzeń adwokackich zlokalizowanym w oddziale I;
10. zmianę brzmienia rozdziału XIV pkt 2 porządku wewnętrznego Aresztu dotyczącego cenzury korespondencji osób przebywających w zakładzie karnym typu półotwartego na taki, który nie będzie budził wątpliwości co do braku konieczności oddawania przez nich listów w otwartych kopertach;
11. datowanie korespondencji osadzonych kierowanej do administracji Aresztu przez funkcjonariusza ją przyjmującego;
12. zmianę brzmienia rozdziału XIX pkt 4 porządku wewnętrznego Aresztu, w celu uniezależnienia dostępu do Biuletynu Informacji Publicznej od uprzedniej indywidualnej zgody Dyrektora;
13. dołożenie wszelkich starań, aby niedostatki w zakresie humanitarnego traktowania osadzonych podczas stosowania środków przymusu bezpośredniego (np. za duże sorty odzieżowe wydawane na czas pobytu w celi zabezpieczającej czy też niewydanie kubka do posiłku, przez co osadzony pił herbatę z miski), nie powtarzały się w przyszłości;
14. zawieranie w piśmie informującym osadzonego o zapadłym rozstrzygnięciu postępowania skargowego pouczenia o możliwości jego zaskarżenia do właściwego miejscowo dyrektora okręgowego Służby Więziennej;
15. w ramach rozpoznawania skarg – dokonywanie oceny i zawieranie w uzasadnieniu analizy okoliczności pozytywnych wskazujących, czy niedotrzymanie terminu przez skazanego nie nastąpiło z przyczyn od niego niezależnych;
16. odstąpienie od praktyki udzielania świadczeń zdrowotnych w obecności funkcjonariuszy Służby Więziennej w przypadku, gdy nie zachodzą przesłanki z art. 115 § 8 k.k.w. ani art. 115 § 7a k.k.w.;

17. umożliwienie osadzonemu korzystania z ciepłej wody w celi mieszkalnej codziennie celem realizacji toalety osobistej przed rozpoczęciem apelu porannego oraz po zakończeniu apelu wieczornego – zgodnie z godzinami realizacji apelu przewidzianymi w porządku wewnętrznym Aresztu;
18. umożliwienie osadzonemu korzystania z pomieszczeń służących suszeniu odzieży oraz egzekwowania przyznanego im w porządku wewnętrznym uprawnienia do rozwieszania sznurków w kąciakach sanitarnych.

Ponadto proponuje się rozważyć możliwość:

1. wprowadzenia zapisu na widzenie drogą e-mailową, obok zapisu telefonicznego oraz osobistego, oraz rozszerzenie o godziny popołudniowe możliwości zapisu telefonicznego;
2. zawarcia w porządku wewnętrznym Aresztu informacji dotyczących zasad prewencyjnego stosowania kajdanek;
3. wyposażenia w monitoring miejsc do przeprowadzania kontroli osobistych osadzonych.

Sporządziła:

Natalia Kowalik

Prawniczka, Zespół ds. Wykonywania Kar

Zatwierdziła

Jolanta Nowakowska

Zastępca Dyrektora Zespołu

/-wydano i podpisano elektronicznie/